

از کوچه‌باغ‌ها تا باغ کاجی

با ۵۵ قنات پر آب و همیشه جاری این آبادی، معیشت ساکنان قدیمی طرشت را تامین می‌کرد. از این تعداد اما شمار زیادی از باغ‌های طرشت در اثر توسعه شهرنشینی، توسعه ساخت‌وسازها در اراضی بالادست و تغییر مسیر قنات‌ها، سرنوشتی جز نابودی و تغییر کاربری نداشتند. با وجود این، هنوز در طرشت می‌شود از باغ‌های باقیمانده از دوران گذشته آبادی سراغ گرفت. اگر چه ضلع شمالی بلوار شهید رسول چوب تراش که روزگاری مملو از باغ‌های سرسبز بود، اکنون در سیطره آپارتمان‌ها قرار دارد، اما در ضلع‌های جنوب و شمال شرقی این بلوار باغ‌های قدیمی طرشت باقی مانده‌اند. طرشتی‌نژاد می‌گوید: «نام این محدوده در گذشته «کوچه‌باغ» بود؛ محلی مملو از باغ‌های میوه؛ از باغ توت و انار تا انجیر و گاهی هم خرمالو که خانه‌های گلی و قدیمی طرشت در دل آنها قرار داشت. چند باغ قدیمی و معروف طرشت نیز در محدوده کوچه باغ قرار داشتند؛ از جمله باغ حاج عبدالله، قاسم سالار، حاج رحمت حسینمردی و... که اکنون برخی از آنها از میان رفته و تعداد اندکی

باقی مانده‌اند برای اهالی قدیمی طرشت یادآور خاطرات کوچه‌باغ‌اند.» معیشت ساکنان قدیمی طرشت نیز با باغداری و فروش میوه‌های مرغوب آبادی در محدوده معروف به سه راه طرشت گره خورده بود. طرشت علاوه بر میوه‌های خرمالو، انجیر، شاتوت و گردو، توتستان‌های بزرگی داشت که از آن توتستان‌ها، تعدادی انگشت‌شمار باقی مانده است. طرشتی‌نژاد می‌گوید: «توت‌ها و میوه‌های مرغوب طرشت، علاوه بر تهران، به شمال کشور نیز فرستاده می‌شد و تهرانی‌ها برای خرید میوه به طرشت مراجعه می‌کردند. اکنون نیز فروش توت در حاشیه خیابان تیموری، یادگاری از همان دوران است که توتستان‌های وسیع آبادی، معیشت بسیاری از باغداران و کارگران را تامین می‌کرد. طرشتی‌نژاد درباره دیگر باغ‌های معروف طرشت می‌گوید: «از دیگر باغ‌های معروف طرشت می‌شود به باغ وقفی که توت و گردو و انار داشت، اشاره کرد یا از باغ کاجی نام‌برد که اکنون نیز وجود دارد و کوچه‌ای به همین نام در طرشت داریم.»

■ موضوع: باغ‌های طرشت

■ ویژگی: باغ‌ها و میوه‌های نوبرانه طرشت از توت تا انجیر و خرمالو در تهران قدیم مشهور بود

روزگاری نه چندان دور، در آبادی طرشت تا چشم کار می‌کرد باغ میوه و اراضی گندم، جو و یونجه‌زار دیده می‌شد و کوچه‌باغ‌هایی دلگشا که عطر میوه‌های نوبرانه‌اش دل هر رهگذری را می‌برد. پیامدهای توسعه شهرنشینی از دهه ۵۰ به بعد جریان طرشت زیبا را هم گرفت و طولی نکشید که باغ‌های انبوه خیابان‌ها دادند. اگر چه طرشت با روزگار طلایی خود فاصله بسیار دارد، اما هنوز هم این محله با باغ‌هایش شناخته می‌شود و کوچه‌باغ‌هایی با دیوارهای کاهگلی دارد که موسفیدان محله را با خود به روزگار گذشته طرشت می‌برد. رضا طرشتی‌نژاد، یکی از اهالی قدیمی طرشت، در این باره می‌گوید: «اکنون از باغ‌های طرشت ۵۱ قطعه باقی مانده، اما روزگاری شمار باغ‌های طرشت چند ده برابر این تعداد بود که

پناهگاه فرزند لطفعلی خان زند

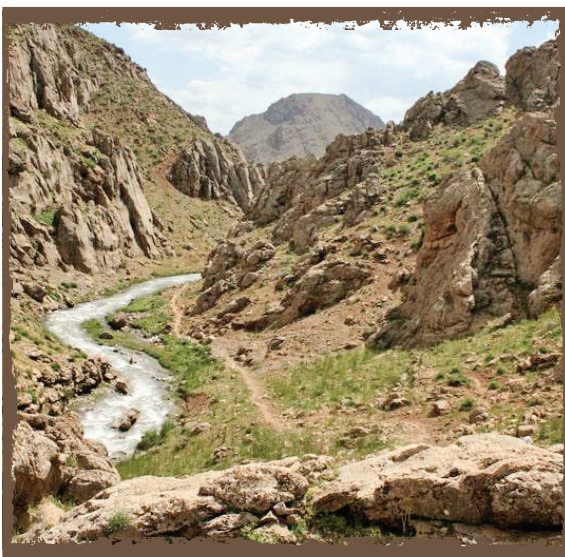

■ موضوع: زمین‌های قصر
■ ویژگی: محل اقامت احمدشاه

محدوده اطراف میدان آزادی که امروز در قرق خودروهای شخصی، هوای نه چندان مساعدی دارد، در سال‌های دور که تهران هنوز گسترش پیدا نکرده بود، بخشی از قریه سرسبز و خوش آب و هوای طرشت بود. این بخش قریه طرشت به حدی سرسبز و آباد بود که برخی شاهزاده‌های قاجار قصرهای باشکوهی در آن ساخته بودند و بعد از تخریب قصرها و باغ‌های شاهزاده‌ها، تحت عنوان محدوده زمین‌های قصر شناخته می‌شد. زمین‌های قصر با گذشت زمان از گزند ساخت‌وسازها در امان نماند و ساختمان‌های سازمان آب دقیقاً روی بقایای قصر شاهزاده‌های قاجاری ساخته شد. محمدصادق لطفعلی‌خانی که به طایفه لطفعلی‌خانی‌های طرشت تعلق دارد، زمین‌های قصر را هویت از دست رفته طرشت می‌داند و می‌گوید: «قصرهای طرشت به قشر مرفه و افراد نزدیک به دربار قاجار تعلق داشت. هر فردی که در این قصرها به دنیا می‌آمد پسوند قصری هم به نامش سنجاق می‌شد و معلوم بود که در کدام بخش روستای طرشت به دنیا آمده است. قصرها که معروف‌ترین آنها قصر احمدشاه بود، به مرور زمان تخریب شد و محله‌ای به نام سازمان آب شکل گرفت که هنوز هم وجود دارد و خانه‌های سازمانی کارکنان اداره آب و فاضلاب تهران را همین جا ساخته‌اند.»

قدیمی‌های طرشت معتقدند، فرزندان لطفعلی‌خان زند که بعد از شکست پدرشان در برابر آغامحمدخان قاجار سرگردان شده بودند با توصیه اطرافیان از شیراز به تهران می‌آیند و در همین بخش از قریه طرشت ساکن می‌شوند. محمدصادق لطفعلی‌خانی هم معتقد است که نام طایفه لطفعلی‌خانی‌ها، اینگونه با هویت طرشت گره خورده است: «وقتی لطفعلی‌خانی زند شکست می‌خورد، علی، فرزند بزرگش به تهران آمد و تا آخر عمر در طرشت زندگی کرد و تشکیل خانواده داد و لطفعلی‌خانی‌ها که یکی از طایفه‌های مهم و قدیمی طرشت به حساب می‌آیند به نسل او تعلق دارند. در منابع مکتوب هم آمده که نوادگان لطفعلی‌خان زند چگونه در طرشت به دنیا آمدند و هنوز در این محله زندگی می‌کنند.»

قتلگاه نیروهای آمریکایی

■ موضوع: دره نینزار

■ ویژگی: محل سقوط هواپیمای آمریکایی

دره نینزار که با گذشت زمان جای خود را به بوستان نهج البلاغه داد و امروز هیچ اثری از آن باقی نمانده، به سبب قرار گرفتن در نزدیکی آسیاب تاریخی که یکی از مهم‌ترین مکان‌های تاریخی طرشت به حساب می‌آید، بخش قابل توجهی از شهرت را از دست داده است. دره نینزار همانطور که از نامش پیداست، نینزار به معنای واقعی بوده که در برابر سیلاب‌های گاه و بی‌گاه شمال غرب تهران، نقش سدی را ایفا کرده که البته مقاومت آن چنانی و به معنای امروزی نداشته است.

محمدصادق لطفعلی‌خانی درباره حدود این دره تاریخی می‌گوید: «دره نینزار از پایین دست امامزاده عینعلی‌زینعلی (ع) شروع می‌شد و تا نهر طرشت ادامه داشت. این دره تا ۵۰ سال قبل دست‌نخورده باقی مانده بود تا اینکه در طرح گسترش پایتخت از بین رفت و بوستان نهج البلاغه را روی بقایای آن ساختند. دره نینزار برای اهالی طرشت اهمیت فراوانی داشت؛ چون مسیر عبور آبی بود که چرخ‌های

آسیاب کهنک را به حرکت درمی‌آورد و در ادامه باغ‌های روستای طرشت را آبیاری می‌کرد.» اواسط دهه ۳۰ که نیروهای بیگانه در خیابان‌ها و حتی در آسمان تهران جولان می‌دادند، خبر سقوط هواپیمای آمریکایی در دره نینزار پایتخت‌نشین‌ها را غافلگیر کرد.

لطفعلی‌خانی درباره این حادثه تاریخی می‌گوید: «دهه ۳۰ همزمان با حکومت پهلوی دوم، آمریکایی‌ها، در پوشش کارمندان «اداره اصل چهار» در تهران فعالیت می‌کردند. در همان روزها هواپیمای حامل کارکنان اداره اصل چهار که مدام از آسمان محدوده طرشت عبور می‌کردند در دره نینزار سقوط کرد و صدای انفجار آن اهالی را به این مکان کشاند. چند روز بعد معلوم شد که ۲ آمریکایی در این حادثه کشته شده‌اند و جسد آنها در آتش سوخته است. بعد از این ماجرا، دره نینزار هم به‌عنوان مکانی که هواپیمای آمریکایی در آن سقوط کرده به شهرت رسید.» اواخر دهه ۳۰ و مدتی بعد از سقوط هواپیمای آمریکایی، بنای یادبود آنها در دره نینزار نصب شد، اما سنگ‌نوشته‌ای که نام سرنشینان هواپیمای آمریکایی و تاریخ دقیق حادثه روی آن حک شده بود از بین رفته است.